

Musikmuseet og dets huse –
Åbenrå 26-34 – set i retning mod
Nørrevold. Over præstegårdens
tag ses spiret af Reformert Kirkes
tårn.

*The Danish Music Museum and its
houses – Åbenrå 26-34 – towards
Nørrevold. The tower spire of the
Reformed Church is seen above the
rectory roof. Photo: Kurt Larsen.*

Musikmuseet og dets huse

København får et klingende museum

*I Musikhistorisk Museum i Åbenrå bliver der højt-
taler- og hovedtelefonmusik i de allerfleste lokaler – et
ultramoderne og meget smukt museum i en nyrestaureret
middelalderlig ejendom.*

*Som en fugl fønix rejser den gamle ejendom Åbenrå
32 sig fra jorden og fremstår som en af de smukkeste
restaurerede bygninger i det gamle københavn.*

Således lød den begejstrede overskrift og indledningen til en stort opsat artikel i Berlingske Aftenavis lørdag den 21. august 1965. Halvanden måned tidligere var Musikhistorisk Museum flyttet fra sin daværende adresse i Kunstindustrimuseets bygninger i Bredgade til egne lokaler i Reformert Kirkes tidligere præstegård i gaden Åbenrå. Journalist Torben Meyer havde interviewet Musikhistorisk Museums direktør, dr.phil. Henrik Glahn, og artiklen var bl.a. illustreret med fotografier af rækker af musikinstrumenter klar til ophængning i de endnu tomme udstillingslokaler.

Der var nu ikke tale om „en middelalderlig ejendom“ som anført i overskriften, men derimod om en enestående barokbygning fra 1732, som efter årtiers forfald var blevet ført tilbage til forne tiders pragt takket være et udsøgt restaureringsarbejde udført under arkitekterne Jørgen Bo og Vilhelm Wohlerts kyndige ledelse.

Overskriften „København får et klingende museum“ må have vakt behørig opmærksomhed hos Berlingske Aftenavis' læsere. Museumsudstillinger med lydanlæg var ikke hverdagskost for museumsgæster i midten af 1960'erne. Hovedtelefoner var endnu ikke hver mands eje, de store båndoptagere, der fra en placering i kælderen skulle levere lyden til udstillingsrummene, var særligt tilpasset forholdene, og musikken skulle klinge fra højttalere skjult bag vægbeklædningen.

Publikum skulle have en totaloplevelse for øjne og ører. Der var i sandhed lagt op til et klingende museum, som formidlingsmæssigt var langt fremme i forhold til

andre (musik)museer – ikke kun i Danmark, men på internationalt plan. Prisen for lydanlægget og de tilhørende lydprogrammer rundede 20.000 kr. – svarende til ca. 183.000 kr. i 2009 – et beløb, som Københavns Kulturudvalg og en række fonde velvilligt stillede til rådighed i den gode sags tjeneste.

ET KLINGENDE MUSEUM

– ANNO 2009

I 2009 ville en artikel om Musikmuseet kunne indledes med næsten den samme ordlyd:

København får et klingende museum.

I Musikmuseet i Rosenørns Allé bliver der mulighed for at spille på musikinstrumenter fra forskellige kulturer og genrer i et moderne og meget smukt museum i en ny-istandsat bygning fra mellemkrigsårene.

Betegnelsen „klingende museum“ har fået fornyet aktualitet i forbindelse med Musikmuseets nye udstillings- og formidlingsplaner. Som en fugl fønix er idéen om et klingende museum genopstået i forbindelse med et særligt formidlingsprojekt, som Musikmuseet gennem flere år har arbejdet frem mod at integrere i museets aktiviteter.¹ Planerne forudsætter flytning af Musikmuseet fra dets nuværende beliggenhed i gaden Åbenrå til et bofællesskab med Det Kgl. Danske Musikkonservatorium i det tidligere radiohus i Rosenørns Allé.

Men inden Musikmuseet om forhåbentlig kort tid forlader de nuværende bygninger, Reformert Kirkes

tidligere præstegård og „ildebrandshusene“ i gaden Åbenrå, må det være på sin plads at kaste et kærligt blik på disse huse og deres historie, som går tilbage til Københavns brand i 1728.

KØBENHAVNS BRAND OG REFORMERT KIRKES PRÆSTEGÅRD

Under Københavns brand i 1728 nedbrændte 40% af alle beboelsesejendomme inden for byens volde i løbet af nogle få dage – i alt 1670 huse – og omkring 20% af Københavns indbyggere blev hjemløse. I den del af byen, hvor Musikmuseet ligger, stod der kun fem huse tilbage efter den voldsomme brand.²

En af de bygninger, der brændte, var Reformert Kirke. Kirken var opført i 1688–1689 som kirke for den tysk-reformerte menighed på initiativ af Chr. V's dronning, Charlotte Amalie. Efter branden i 1728 stod de fransk-tyske menigheder uden kirke og præsterne uden tag over hovedet. De to menigheder udpegede kirkens franske præst, Paul Eyraud, og vinhandler Antoine Jean til – som repræsentanter for menighederne – at foretage en rundrejse til trosfæller i forskellige europæiske byer med det formål at indsamle penge til genopbygningen af de nedbrændte bygninger. Kollekten lykkedes over al forventning; allerede i december 1728 – kun to måneder efter branden – kunne de to herrer overdrage 10.321 rigsdaler til byggefonden, og den 4. marts 1731 forestod pastor Eyraud sammen med de øvrige reformerte præster indvielsen af den genopførte kirke.³

På brandtomten efter den bygning, som havde huset den fransk-reformerte menigheds to præster, byggede man en ny præstegård; denne bygning, Åbenrå 32-34, rummer i dag Musikmuseets kronologiske udstilling.

PRÆSTEGÅRDENS BEBOERE

1732-1851

Præstegården stod klar til indflytning i 1732. Den var opført som et dobbelthus, og præsterne Paul Eyraud og Jean-Ferdinand Mourier kunne som de første indtage de to lejligheder i den pragtfulde bygning. Eyraud havde på det tidspunkt tjent Reformert Kirke siden 1713 og Mourier siden 1721, og de havde formodentlig begge oplevet branden på nærmeste hold.

Præstegården var strengt symmetrisk opbygget; de to lejligheder var adskilt af en skillevej, og hver af præsterne rådede over ca. 375 m² inkl. kælder og kvist – hvortil kom en have. Boligernes vigtigste rum vendte ud mod gaden, hvorimod køkken og værelser for tjenestefolkene var indrettet i sidehuset.⁴

Eyrauds husstand omfattede foruden hustruen Marie og to børn formodentlig et antal tjenestefolk. Ved Paul Eyrauds død i 1743 indsattes hans søn, Pierre Paul Eyraud, i præsteembedet; han overtog formodentlig ved samme lejlighed den tilhørende bolig. I 1752 giftede P.P. Eyraud sig med sin franske præstekollega J.F. Mouriers datter, Marie.

P.P. Eyraud døde i 1783, hvorefter pastor Jean Broca overtog embedet og præsteboligen. Broca havde året inden giftet sig med Eyrauds ældste datter, Jeanne-

Elisabeth-Pauline, med hvem han fik to børn, som begge døde i en ung alder.⁵

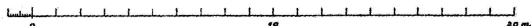
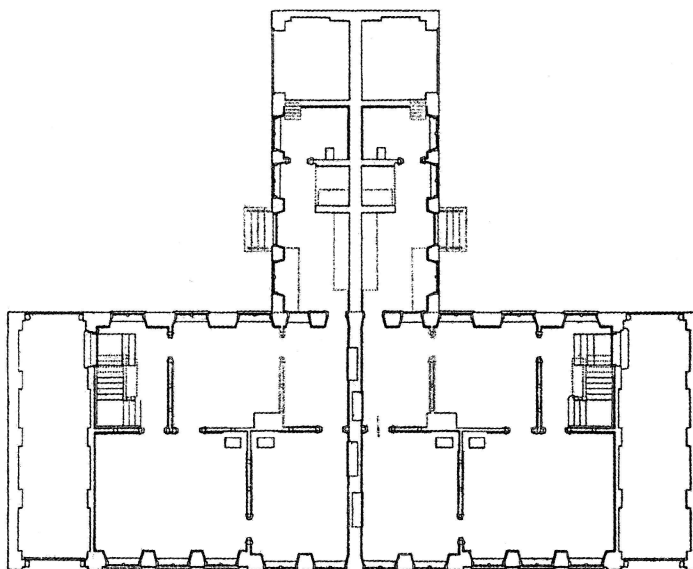
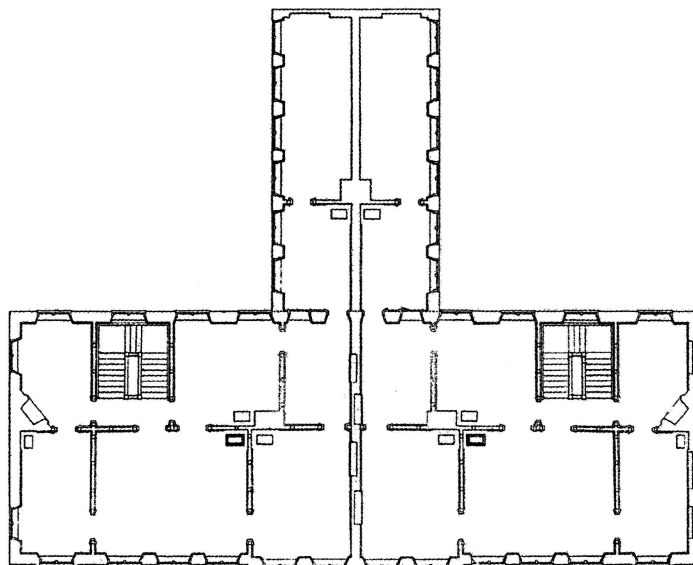
Den anden af de to præstefamilier, der som de første flyttede ind i præstegården i 1732, var Jean-Ferdinand Mourier og hans hustru, Anne-Henriette. Parret satte en stor børneflokk i verden, hvoraf den ældste, Frédéric-Moïse, overtog faderens embede ved dennes død i 1754. I 1757 giftede Frédéric-Moïse Mourier sig med Marguerite-Suzanne de Fontenai, med hvem han fik sønnen René Pierre François.⁶

F.-M. Mourier døde i 1786, og samme år overtog endnu et medlem af Mourier-familien, Ferdinand-Louis Mourier – en nevø til pastor Jean-Ferdinand Mourier – stillingen som fransk-reformert præst i København. Mourier sad i embedet i 35 år, indtil han i 1821 måtte forlade stillingen på grund af sygdom – samme år, som han var blevet enkemand for anden gang.⁷

I 1798 flyttede andenpræsten Jean Monod, som i 1794 havde efterfulgt Jean Broca, fra præstegården for at bosætte sig et andet sted i byen.⁸ Herefter blev kun lejligheden nærmest kirken – Åbenrå 34 – anvendt som præstebolig, hvorimod den øvrige del af ejendommen blev opdelt på flere lejemål.⁹ I takt med tilflytningen fra landdistrikterne opstod der et voksende behov for boliger i København, og lejeindtægterne var et væsentligt bidrag til den franske menigheds økonomi. Folketællingerne er uvurderlige kilder til vor viden om Københavns borgere, deres erhverv og boligforhold. Af folketællingen fra 1840 fremgår det således, at embedsboligen i Åbenrå 34 foruden pastor Jean-Antoine Raffard¹⁰ og dennes kone også husede parrets

Etageplaner for Reformert Kirkes præstegård anno 1732. Øverst ses 1. salen af de to symmetrisk opbyggede præsteboliger; nederst boligernes stueetage med en port i hver side. Lejlighederne fortsatte på 2. sal. Kilde: Se slutnote 4.

Floor plans of the Reformed Church's rectory in 1732. On top you'll see the first floor of the two symmetrically built residences; at the bottom the ground floor with a gateway on each side. The flats continued on the second floor. Source: See note 4.

fire tjenestefolk – tre yngre, ugifte tjenestepiger og en 66-årig enkemand.¹¹

Eftersom folketællingen fra 1840 ikke indeholder oplysninger om beboere i stueetagen i Åbenrå 34, har denne muligvis stået tom på det tidspunkt. I 1849 blev stuelejligheden imidlertid inddraget og indrettet som kapel til brug for gudstjenester i vinterperioden, eftersom kirkerummet i Reformert Kirke ikke kunne opvarmes. Kapellet blev udstyret med to bænke, en prædikestol og et instrument til støtte for salmesangen. Stueetagen fungerede som kapel frem til 1858, hvor kirken fik indlagt varme. Herefter omtales kapellet ikke længere i kirkens annaler.¹²

EN SIDEGEVINST – HISTORIEN OM ORGLERNE I PRÆSTEGÅRDEN OG DERES VIDERE SKÆBNE¹³

En nøjere beskrivelse af det instrument, som omtales i forbindelse med kapellet i 1849, findes ikke; men fra kirkens regnskaber ved vi, at instrumentet i 1855 blev solgt til orgelbygger Jens Gregersen til en pris af 350 rigsdaler som led i en aftale om levering af et nyt orgel til erstatning for det gamle.¹⁴

Da der i 1858 blev indlagt varme i kirken, havde man ikke brug for kapellet i præstegården længere, og det nye Gregersen-orgel flyttedes over i kirken, hvor det muligvis i en periode har været brugt som supplement til kirkens store orgel, der på det tidspunkt var i meget dårlig stand.¹⁵

Allerede i 1863 blev Gregersen-orglet dog sat til salg; det vides ikke, hvem der købte instrumentet,

men det fremgår af kirkens regnskabsprotokol, at salget kun indbragte 200 rigsdaler i 1866.¹⁶ Noget tyder således på, at man har haft svært ved at få orglet afsat. Hvad der siden skete med orgelbygger Jens Gregersens orgel, er uvist.

Til gengæld tyder meget på, at Jens Gregersen videresolgte det instrument, som han havde købt af Reformert Kirke i forbindelse med leveringen af det nye orgel i 1855, til Vor Frue Kirke i Skive.¹⁷ Formodningen om, at Gregersen solgte instrumentet til kirken i Skive, er baseret på oplysninger i Musikhistorisk Museums accessionsprotokol. Her kan man læse, at museet den 10. marts 1898 – knap to måneder efter museets åbning – modtog et orgelklaver som gave fra Carl Claudius.¹⁸ Instrumentet havde ifølge det oplyste „gjort Tjeneste i Reformert Kirke i København og senere i Kirken i Skive“. ¹⁹ Der er på den baggrund stor sandsynlighed for, at det orgelklaver, Claudius donerede til det nyåbnede Musikhistorisk Museum i 1898, er identisk med det instrument, som omtales i regnskaberne fra 1849.²⁰

PRÆSTEGÅRDENS BEBOERE 1851-1948

Da pastor Raffard i 1851 trak sig tilbage fra præsteembedet, flyttede hans efterfølger, Emmanuël Rodolphe Kräyenbühl, ind i præsteboligen i Åbenrå 34 med hustruen Elisabeth og en datter; 12 år senere var familien forøget med yderligere tre piger og to drenge. I 1868 døde hustruen, og pastor Kräyenbühl blev i en alder af 60 år alene med seks børn, hvoraf de to yngste kun var fem og syv år gamle.²¹

Pastor Nicolets arbejdsværelse havde vinduer mod gårdspladsen og præstegårdshaven. Døren til venstre for glasskabet fører ud til hovedtrappen i Åbenrå 34; den anden dør fører ind til „salonen“.

The windows of Rev. J.C.E. Nicolet's working room were facing the yard and the rectory garden. The door to the left of the glass cupboard leads to the front stairs in Åbenrå 34; the other door leads into the "salon". Courtesy of the descendants of J.C.E. Nicolet.

„Le salon“. Familien Nicolets stadsstue ud mod gaden Åbenrå. Tegningen til højre for klaveret er et portræt af pastor Jean Clémant Édouard Nicolet. Nicolet flyttede i 1898 fra Bruxelles til København for at tiltræde stillingen som præst for den franske menighed. På klaveret ses både det belgiske og det danske flag.

„Le salon“. The family Nicolet's best parlour facing the street of Åbenrå. The drawing to the right of the piano is a portrait of the Rev. Jean Clémant Édouard Nicolet. In 1898, Nicolet moved from Brussels to Copenhagen in order to take over the position as a priest at the French communion. Note the Belgian and the Danish flags on the piano. Courtesy of the descendents of J.C.E. Nicolet.

Præstegården, der oprindelig var bygget til to familier, blev efterhånden fyldt godt op, og i 1870 husede ejendommen fem familier og et antal tjenestefolk. I stueetagen i Åbenrå 34 – under Kräyenbühl og hans familie, som rådede over både 1. og 2. sal – boede en ugift læge, Hauschultz, og hans tjenestepige, og i de lave kælderrum et ældre ægtepar med deres ugifte datter. Kældereren til nr. 32 husede et ægtepar og deres to børn på 18 og 14 år; stueetagen stod på det tidspunkt tom, hvorimod der på 1. og 2. sal boede tilsammen ni personer: et ægtepar med fire børn (heraf tre voksne), mandens svigermoder samt en stuepige og en kokkepige.

Kräyenbühl døde i 1895, og først i 1898 tiltrådte hans efterfølger, Jean Clémant Édouard Nicolet. Nicolet overtog de to øverste etager i Åbenrå 34. I forbindelse med folketællingen 1901 indberettede den tilsynsførende, at der i kælderlejligheden boede en enkefru Hansen, der fungerede som portnerske, foruden hendes ugifte søn samt en logerende skomagersvend. I stueetagen boede den reformerte hjælpepræst og latinskolelærer Deleuran med hustru, barn og tjenestepige, og i præsteboligen, som omfattede 1. og 2. sal, boede foruden pastor Nicolet og hans husbestyrerinde to logerende – en teatermaler ved Det Kgl. Teater og en cand.polyt.²²

Efter at lejligheden under præsteboligen i Åbenrå 34 havde stået tom i en periode, blev der i 1920 indrettet et fritidshjem for skolebørn som led i „Den indre Bys kristelig-socialt Arbejde“. En af hovedkræfterne bag såvel organisationen som fritidshjemmet var den

socialt engagerede Edel Liisberg, der kendte kvarteret omkring præstegården fra sin barndom. I 1889 var hun i en alder af fire år – sammen med sin mor og to søskende – flyttet ind til sin bedstefar, pastor Kräyenbühl, efter at hendes forældre var blevet skilt. Familien boede i præstegården indtil Kräyenbühls død i 1895 – 24 år senere vendte Edel Liisberg så tilbage til præstegården, nu med det formål at drive socialt arbejde blandt kvarterets børnefamilier.

PRÆSTEGÅRDEN SOM RAMME OM SOCIALT ARBEJDE

Edel Liisberg flyttede ind i stueetagen i Åbenrå 34 den 1. november 1919. De første måneder herefter brugte hun på husbesøg i det socialt stærkt belastede kvarter omkring Åbenrå, Vognmagergade og Pilestræde. Hendes oprindelige plan var at oprette en børnehave i kvarteret, men da „Folkebørnehaverne af 1915“ bad hende overtage ledelsen af en allerede eksisterende børnehave i Pilestræde 63, påtog hun sig straks opgaven; overtagelsen skete med virkning fra 1. januar 1920 – kun to måneder efter, at hun var flyttet ind i præstegården. Liisbergs virke var gennemsyret af et kristent grundsyn, og hendes engagement lå hos de dårligt stillede, de enlige mødre og ikke mindst deres børn, som hun kom i kontakt med i de op mod 100 husbesøg, som hun aflagde ugentlig.

Tanken om at åbne et fritidshjem for kvarterets børn var en naturlig følge af, at børnehaven lukkede kl. 14, hvorefter de fleste af børnene var overladt til sig selv og livet på gaden, hvilket også gjaldt de mange skole-

børn efter skoletid. I samarbejde med Julie Langballe – endnu en ildsjæl – åbnede Liisberg allerede i løbet af vinteren 1920 et fritidshjem i det ene af rummene i stueetagen med inddragelse af den tilhørende have mellem præstegården og kirken. I de kommende år fungerede fritidshjemmet som et trygt fristed for kvarterets børn, men pladsforholdene var trange²³ – ikke mindst efter, at haven i 1924 blev inddraget til garageanlæg med det formål at skaffe indtægter til den franske menigheds anstrengte økonomi.²⁴

Edel Liisberg døde i august 1928 – midt i arbejdet med at flytte institutionen og aktiviteterne til mere plads i Kronprinsessegade 44 med Kongens Have som nærmeste nabo.²⁵

Oven over fritidshjemmet – på 1. og 2. sal – boede pastor Nicolet, som i mellemtiden var blevet gift og havde fået tre børn, hvoraf sønnen Paul var organistvikar i Skt. Matthæus Kirke, samt en kvindelig logerende, der var kontorist i Justitsministeriet.²⁶ Nicolet døde i 1944 i en alder af 78 år. Han efterfulgtes af Fr. Löchen, som skulle blive den sidste fransk-reformerte præst i Reformert Kirkes præstegård; i 1948 flyttede Löchen til den franske menigheds nyopførte ejendom i Gothersgade 107.²⁷ Herefter blev også den tidligere præstebolig udlejet. Præstegården i Åbenrå var på det tidspunkt i meget dårlig stand, og bygningens forfald øgedes yderligere i de kommende år.

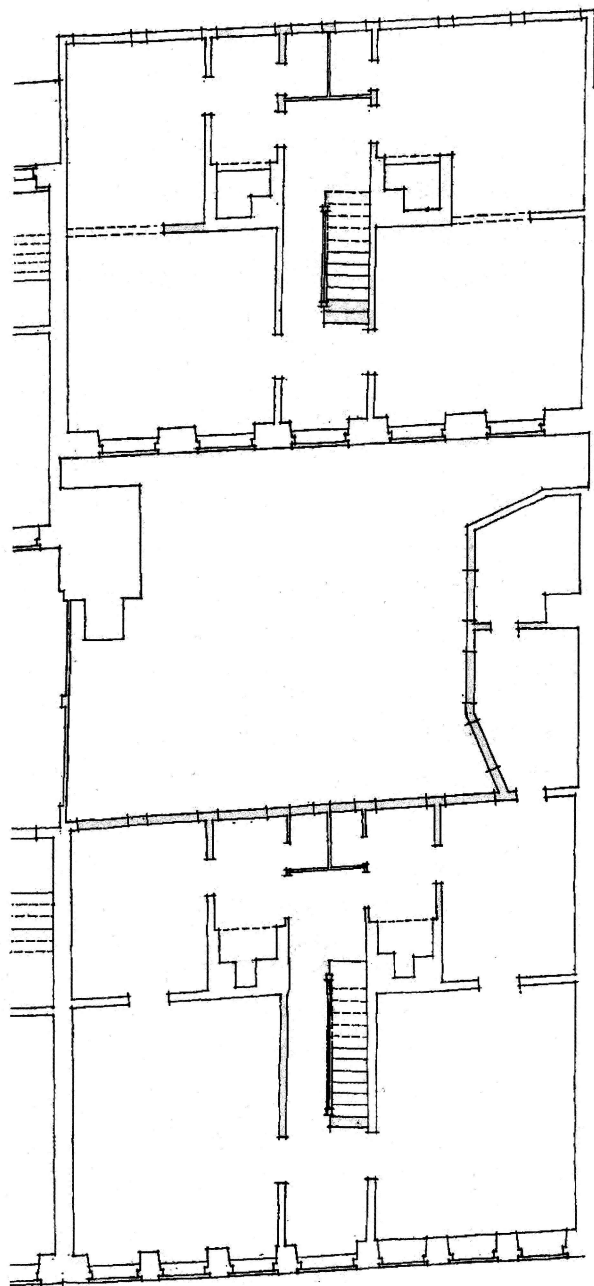
I 1958 erhvervede Musikhistorisk Museum ejendommen med henblik på at indrette huset til museum; der skulle dog gå endnu fem år med yderligere forfald, inden det i 1963 lykkedes museets bestyrelse at

skaffe det økonomiske grundlag for igangsættelse af den omfattende restaurering af den tidligere præstegård (se nedenfor).

ÅBENRÅ 26-30 OG DERES BEBOERE ²⁸

På det sted, hvor Musikmuseets gule hus, Åbenrå 26, ligger i dag, lå inden Københavns brand i 1728 et bindingsværkshus, som var lejet ud til brændevinsbrænder Hans Weilbye. Ved branden mistede husets ejer, urtekræmmer Niels Titken, foruden huset i Åbenrå tre andre ejendomme i kvarteret. I 1733 solgte Titken brandtomten til bødkersvend Lars Christensen, som i 1756 videresolgte grunden til en tømrersvend ved navn Palle Thomsen. Allerede samme år opførte Thomsen den nuværende bygning ud mod gaden Åbenrå og et tilsvarende baghus; begge var såkaldte ildebrandshuse bygget efter tegninger udarbejdet af overlandbygmester J.C. Krieger i 1729.

En optælling af ejendommens beboere udført i 1762 i forbindelse med en opgørelse af beboernes ekstraskat viser, at forhuset på det tidspunkt husede i alt 36 mennesker fordelt på 10 lejemål à ca. 30 m². I kælderen boede til den ene side savskærer Rasmus Hansen med kone og tre børn, og overfor boede øltapper Søren Christensen med sin kone og deres søn samt en tjenestepige. Husets ejer, Palle Thomsen, og hans kone residerede i den ene af stuelejlighederne, mens enken efter kleinsmedemester Bokse og hendes datter boede i den anden sammen med familiens tjenestepige.

Grundplan af Åbenrå 26 med forhus (nederst), sidehus og baghus (øverst) samt gårdspladsen i midten. Lejlighederne havde to indgange – en dør fra trappen til stuen samt køkkendøren. I køkkenerne ses de åbne ildsteder med direkte aftræk til skorstenen. Gengivet med tilladelse fra Nationalmuseet (kilde: se slutnote 2).

The ground-plan of Åbenrå 26 with the front building (at the bottom), the side wing and the back building (at the top) plus the yard in the middle. The flats had two entrances – a door from the staircase to the living-room and a back entrance. Open fireplaces with a direct outlet to the chimney are found in the kitchens. Reproduced with the permission from the Danish National Museum (source: see note 2).

På 1. sal havde bødker Lars Christensen med kone og tjenestepige til huse, og i lejligheden ved siden af residerede skomagemester Ove Larsen med kone, en svend og en læredreng. Ovenpå boede en tjener ved navn Hans Hansen Torp med kone, to børn samt en logerende og i nabo-lejligheden malermester Hermand Leinert med en læredreng. På kvisten havde tømrersvend Peder Saabye til huse med kone og barn foruden to logerende tømrerdrenge, og i taglejligheden ved siden af boede malerfrimester Johan Henrik Nicolai med kone og søn.

Der var med andre ord trangt i de små lejligheder i Åbenrå 26. I takt med tilflytningen til storbyen og den stigende befolkningstilvækst skulle det dog blive værre endnu, og i midten af 1800-tallet var boligforholdene inden for Københavns volde nærmest katastrofale. På den baggrund forekommer pladsforholdene i præstegårdens rummelige lejligheder at være den rene luksus sammenlignet med forholdene i naboejendommene Åbenrå 26-30, hvor familier med

børn og logerende trængtes i lejligheder på 30 m² med lavt til loftet og skråvægge i kvistlejlighederne.

I 1840 boede der således ikke mindre end 55 personer stuvet sammen fra kælder til kvist i forhuset til Åbenrå 26. Den ene kælderlejlighed husede en familie bestående af arbejdsmand Niels Jensen, hans kone og deres tre børn foruden to logerende arbejdsmænd, mens der i lejligheden ved siden af boede en enke og hendes søn samt fire logerende. I stuelejligheden ovenpå boede skomagermester Nathan Meyer med kone, fem børn samt en logerende og dennes søn – i to små værelser på tilsammen 30 m²! – og i lejligheden ved siden af en familie med fire børn.

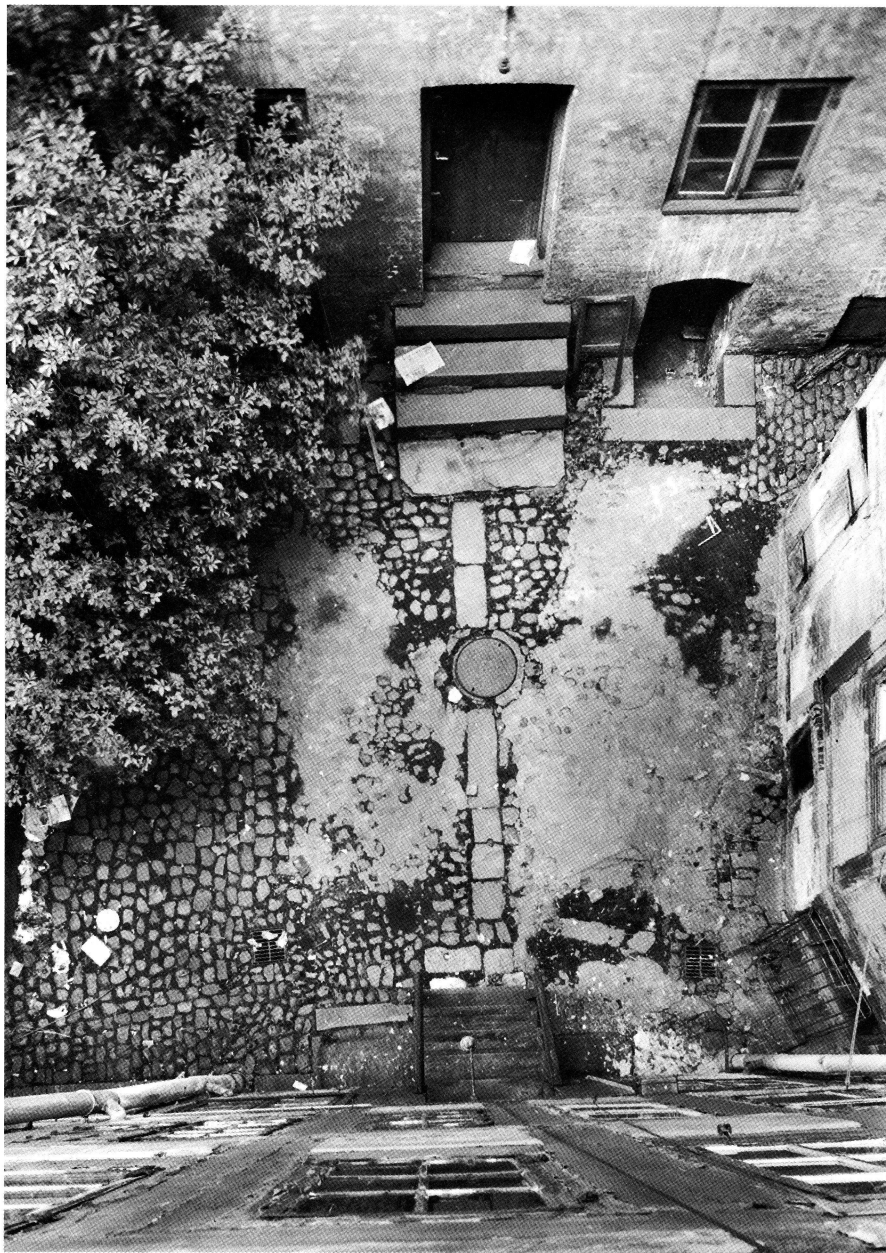
Maden blev lavet over åbne ildsteder i skorstenene i de mikroskopiske køkkener, og vand hentede man ved en brønd i gården. Først i 1880 blev der indlagt rindende vand i køkkenerne, og da der året efter blev indbygget jernkomfurer i skorstenene, må det have hjulpet betydeligt på luften i de overfyldte rum. Det var helt almindeligt, at beboerne i en ejendom var fælles om ganske få toiletter – men det er alligevel svært at forestille sig, hvorledes de i alt 119 mennesker, der i 1855 boede i for-, side- og baghuset i Åbenrå 26, kunne deles om kun tre lokummer i gården.²⁹

I takt med, at mange af Københavns borgere i slutningen af 1800-tallet flyttede uden for voldene til de nybyggede ejendomme i brokvartererne, faldt antallet af beboere i Åbenrå 26, og flere af lejlighederne i kælderniveau og stueetage blev indrettet til erhverv. I de første årtier af 1900-tallet oplevede kvarteret dog igen en stigning i befolkningstætheden som følge af

Åbenrå 26 set fra bagsiden. Huset er et typisk eksempel på byggestilen efter 1737, hvor en kgl. resolution „forviste“ bindingsværk fra gaden til gården, hvilket fik betydning for de mange huse, som blev opført efter Københavns brand i 1728.

Åbenrå 26 seen from the back. The house is a typical example of the architectural style after 1737 when a royal resolution "banished" the timber frame from the street to the yard – with a significant influence on the many houses built after the Copenhagen fire in 1728. Photo: Kurt Larsen.

Gårdspladsen til Åbenrå 26 set fra oven inden nedrivning af sidehuset (til højre i billedet) og baghuset (øverst). I midten ses brønden, hvor beboerne hentede vand, indtil der i 1880 blev indlagt rindende vand i køkkenerne. Til venstre – skjult under en hyldebusk – lokummer og skraldespande.

The yard of Åbenrå 26 seen from above before the demolition of the side wing (right) and the back building (at the top). In the middle, the well where the inhabitants fetched the water until 1880 when running water was installed in the kitchens. Left – hidden under an elder bush – the privies (loos) and the refuse bins. Photo: The Danish National Museum.

indvandringen af arbejdskraft, ikke mindst fra Sverige og Rusland, hvilket afspejles i folketællingen fra 1916.

I lejlighederne i Åbenrå nr. 26 boede fortsat udelukkende lejere med dansk baggrund, hvorimod Åbenrå 28 havde et stærkt islæt af tilflyttede svenskere og deres familier. På anden sal i forhuset til 28 boede således skræddersvend Ola Jönsson med sin kone Bengta og deres syv børn i alderen 2-20 år, og på etagen ovenover boede skræddersvend Nils Nilsson med kone, to voksne børn, tre børnebørn og en husbestyrerinde.

Både i baghuset til Åbenrå 28 og i for- og baghuset til Åbenrå 30 var beboernes sammensætning præget af tilflytningen af russiske jøder.³⁰ I forhuset til Åbenrå 30 boede skræddersvend Jacob og hans kone Bella Goldin med deres syv børn samt Jacobs mor, Olga, og på etagen ovenover boede skræddersvend Grisa Senderowitz med kone og fem børn. Det er sandsynligt, at flere af børnene i Trinitatis Menighedsbørnegrave i Pilestræde 63 – som Edel Liisberg var formand for – kom fra de jødiske familier i Åbenrå. Børnegravens bestyrelse så det nemlig som sin opgave at „samle og forlige jødiske og kristne Børn“, eftersom der i kvarteret boede en del jødiske familier; i 1920 udgjorde jødiske børn således halvdelen af de indskrevne børn. Børnegraven havde åbent fra kl. 9-14 daglig, hvorefter børnene havde mulighed for at fortsætte i fritidshjemmet i Åbenrå 34 indtil kl. 17.³¹

I forhuset til Åbenrå 26 blev der i slutningen af 1890'erne indrettet barbersalon i stueetagen. Salonens indehaver, Jens Lauritz Mortensen, var flyttet til

København fra Nykøbing Falster i 1894; fire år senere fulgte hans kommende hustru, Else Jensine. De første år boede parret i sidehuset, men i 1901 flyttede de over i lejligheden oven over barbersalonen, og året efter fødte fru Mortensen tvillingerne Hans og Ellen ved hjemmefødsel.

I de første år brugte hr. og fru Mortensen kun sjældent stuen ud mod gaden; stuen fungerede som stadsstue, og familien opholdt sig derfor mest i soveværelset ud mod gården, som tillige var der, hvor kakelovnen stod. Efterhånden som børnene blev større, blev stadsstuen dog inddraget til dagligstue. I 1924 døde barbermester Mortensen, og nogle år senere blev sønnen Hans gift og flyttede hjemmefra. Ellen blev boende hos moderen til dennes død i 1936, hvorefter hun overtog lejligheden. Hun giftede sig aldrig og flyttede som den sidste af beboerne fra forhuset i forbindelse med kondemneringen i 1967.

I baghuset havde Hans Frederik Jensen – bedre kendt som Single-Jensen³² – indrettet et guitarværksted i 1943. Efter 27 år med værksted på adressen Åbenrå 26 over gården måtte også Single-Jensen flytte, fordi huset skulle rives ned.

KVINDEHUS OG KVINDEKOLLEKTIV I ÅBENRÅ 26-30

Den 15. september 1971 besatte 30 kvinder fra rødstrømpebevægelsen husene Åbenrå 26-30. Husene var kondemnerede, nr. 26 havde stået tomt siden midten af 1960'erne, og i Åbenrå 28-30 var der kun nogle få beboere og et par forretningsdrivende tilbage.³³

Fru Mortensens stue set fra kammeret mod gaden; døren til venstre fører ud til trappen. Ellen Mortensen var født og opvokset i lejligheden på 1. sal i Åbenrå 26 oven over faderens barbersalon. De fleste af møblerne – bortset fra klaveret – er anskaffet i forældrenes levetid.

Mrs. Mortensen's living-room seen from the chamber towards the street; the door to the left leads to the staircase. Ellen Mortensen was born and grew up in the flat at the first floor in Åbenrå 26 above her father's barber's shop. Most of the furniture – apart from the piano – was purchased by her parents. Photo: The Danish National Museum.

Fru Mortensens sovekammer mod baggården – de i alt 8,5 m² er udnyttet til det yderste.

Mrs. Mortensen's sleeping room facing the yard – every square metre was utilized to the utmost. Photo: The Danish National Museum.

Idéen om en husbesættelse var opstået blandt deltagerne i den første kvindelejr på Femø i august måned, og kvinderne havde forberedt sig på aktionen. Mens nogle af de aktionerende omdelte løbesedler til kvarterets beboere og forbipasserende, gik andre i gang med at indrette den ene af stuelejlighederne i nummer 26 til café. Væggene blev malet, vinduerne pudset, og allerede samme dag kunne „rødstørperne“ invitere interesserede kvinder på kaffe og snak i den ny café.

I de kommende måneder var forholdsvis mange kvinder engageret i arbejdet med at gøre husene brugbare som samlingssted for kvinder og børn. I begyndelsen var det dog kun nogle få, der var klar til at flytte ind i de kondemneringsdømte huse, hvor adgangen til elektricitet, vand og varme var yderst begrænset – i nummer 26 var der som udgangspunkt ingen af delene. Efter en måneds tid var antallet af beboere steget til omkring 30 – et tal, som holdt sig forholdsvis stabilt i det kommende par år.

Åbenrå 26, som var det største af husene, blev udvalgt til at danne ramme om „Kvindehuset“. Her indrettede man sig med forskellige faciliteter i forhuset, hvorimod baghus og sidehus var i så ringe stand, at de var ubrugelige til formålet.³⁴ I de små lejligheder, som tidligere havde huset børnerige familier, etablerede kvinderne kontor, mødelokale, bogcafé, værtshus, børnetøjs-byttecentral og værksted m.m.

I de tomme lejligheder på første og tredje sal i forhusene til Åbenrå 28-30 indrettede man køkken og spisestue samt sovesal med madrasser på gulvet, og for

at kunne færdes frit mellem de to huse lavede man et stort hul i muren. Desuden blev murene mellem de tre baggårde revet ned for at skaffe et åbent friareal.

Gennem vinduerne på første sal til venstre i Åbenrå 28 kunne kvinderne gå direkte ud på toppen af den store bageovn, som tidligere havde været hjertet i bagermester Baks butik.³⁵ Ovnene, som var muret op uden på bagsiden af huset, strakte sig hen til nabohuset og brugtes til solbadning, når vejret var til det.

Husene, som kvinderne havde besat, tilhørte Københavns Universitet, der i 1961 havde erhvervet dem med det formål at indrette undervisningslokaler til Musikvidenskabeligt Institut i umiddelbar tilknytning til Musikhistorisk Museum. Universitetet ændrede imidlertid sine planer, og i 1972 overtog Kulturministeriet husene med henblik på udnyttelse af bygningerne til en fremtidig udvidelse af Musikhistorisk Museum. De økonomiske og praktiske forudsætninger for projektet var dog endnu ikke til stede, og kvinderne fik lov til at benytte husene i flere år herefter.³⁶

Husenes brugere skiftede i antal og konstellationer, men fra 1971-1975 var bygningerne til stadighed centrum for kvindelig og kvindepolitiske aktiviteter. De sidste kvinder forlod husene i december 1975 i forbindelse med besættelsen af huset i Prinsessegade 7 på Christianshavn.

Med denne krølle på historien om museets huse og deres tidligere beboere vender vi tilbage til udgangspunktet:

MUSIKHISTORISK MUSEUM

I GADEN ÅBENRÅ

Efter 45 års bofællesskab med Kunstindustrimuseet – først på Rådhuspladsen og siden i det nedlagte Frederiks Hospital i Bredgade – modtog Musikhistorisk Museum i 1954 sin opsigelse fra lokalerne i Bredgade. Kunstindustrimuseet led af pladsmangel og havde brug for at få frigjort den plads, som musikmuseet lagde beslag på, men der skulle gå mange år, inden det kom så vidt.

Efter at det i 1958 lykkedes Musikhistorisk Museum at skaffe den fornødne bevilling til at erhverve ejendommen Åbenrå 32-34, Reformert Kirkes tidligere præstegård, gik der yderligere syv år, inden museets direktør, Henrik Glahn, i juni måned 1965 endelig kunne takke Kunstindustrimuseet for årtiers logi og for udvist tålmodighed i forbindelse med fraflytningen – da var der gået 11 år siden opsigelsen.³⁷ Kunstindustrimuseets direktør, Erik Zahle, kvitterede med et yderst venligt brev:³⁸

Hermed takker jeg på Kunstindustrimuseets og dets bestyrelses vegne for Deres venlige linier af 25. ds. Det har aldrig forekommet os upassende, at Musikhistorisk Museum siden midten af tyverne var installeret i nogle af de bedste rum i det gamle Frederiks Hospitals bygning. Der har knyttet sig megen interesse til den musikhistoriske samplings evne til at tiltrække museumsbesøgende, og mere end een gang er det hændt mig at høre venlige ord om denne samling fra folk, der troede jeg havde med den at gøre; den blev betragtet som en afdeling af Kunstindustrimuseet.

Den i sig selv ubehagelige handling at skulle opgive en lejer, med hvem man oven i købet lever i fuldkommen harmoni, har De forstået at se stort på, og det er jo også lykkedes Dem at få løst problemet på en glimrende måde. Det har derfor været mig kært at kunne forlænge fristen for Deres fraflytning gang på gang.

Jeg gør sluttelig opmærksom på, at jeg ifølge derom truffen bestemmelse skal forlade Musikhistorisk Samlings bestyrelse, når denne ikke længere findes i Kunstindustrimuseets hus.

Med venlig hilsen, Deres hengivne

*Erik Zahle*³⁹

Årene efter overtagelsen af præstegården i 1958 havde været hårde for alle involverede parter. Sagen gik gang på gang i stå i de ministerielle kontorer, og finansieringen af bygningens istandsættelse faldt først på plads i 1963. Alt imens forfaldt den i forvejen misligholdte bygning yderligere.

I en kronik publiceret i Politiken den 21. marts 1963 havde musikprofessor Jens Peter Larsen under overskriften „Sympati, men ikke noget at have den i“ sat fokus på den uholdbare situation omkring Musikhistorisk Museums fremtid som følge af museets endelige opsigelse fra lejemålet i Kunstindustrimuseet med virkning fra årets udgang.

Dagen efter kronikken havde Politiken en opfølgende artikel med overskriften *Berømt københavnsk museum snart uden tag over hovedet. Nærmest skandaløse forhold omkring Musikhistorisk Museum i Åbenrå*. Artiklen, som var skrevet af avisens musikanmelder,

Robert Naur, var illustreret med et foto fra bagsiden af bygningen ledsaget af en billedtekst med ordlyden: *Dette forfald ender i fald. Den gamle præstegård i Åbenrå vanrøgtes på sjette år, mens Musikhistorisk Museum venter på at få indrettet sin fremtidige bygning.*⁴⁰

I begyndelsen af april fulgte Berlingske Aftenavis op på historien med en artikel, der havde karakter af et opråb: *Nu aktion for Musikhistorisk Museums hus. Præstegården er livsfarlig at bo i, siger arkitekt W. Wohlert – Andre må overtage ansvaret, siger direktør H. Glahn.*⁴¹

Overskrifterne i Politiken og Berlingske Aftenavis talte deres eget tydelige sprog – også om museets direktør, Henrik Glahns, og dennes kollega, musikprofessor Jens Peter Larsens, aktive indsats for at fastholde fokus – og begge artiklerne var naturligvis ledsaget af fotos, der understregede situationens alvor.

Den 5. april modtog regeringen og folketinget en appel om at redde Reformert Kirkes tidligere præstegård, inden det var for sent. Appellen var underskrevet af en række arkitekter, museumsfolk, forfattere og universitetsprofessorer – i alt 29 højt respekterede personer inden for dansk kulturliv havde sat deres underskrift på appelskrivelsen. Også Det Særlige Bygningssyn – Kulturministeriets eget organ for sikring af bevaring af fredede bygninger – fandt det nødvendigt at presse på for at få gang i restaureringen af ejendommen.

Den samlede indsats fra såvel fagfolk som presse virkede. Den 26. april meddelte Politiken, at kulturminister Julius Bomholt var gået ind i sagen, og at der

var fundet en løsning på økonomien. Den 1. oktober 1963 kunne istandsættelsen af bygningen – takket være et statslån – endelig gå i gang. De bygningsmæssige restaureringsarbejder var omfattende: Baghuset skulle stabiliseres, der skulle lægges nyt tag på hele bygningen – og man løb ind i et voldsomt angreb af hussvamp. Ikke desto mindre kunne håndværkerne i oktober 1964 fjerne stilladset omkring bygningen, der nu fremstod som en pryde for kvarteret.

Museets direktør og dets bestyrelse kunne med rette være stolte af „deres“ nye museum. Arkitekterne Bo og Wohlert havde med stor sans for såvel de store linjer som for detaljerne formået at få den misrøgtede præstegård til at „genopstå“ som den pragtfulde barokbygning, den en gang havde været. Den smukt restaurerede bygning fremstod som et eksempel til efterfølgelse, og Musikhistorisk Museum modtog i 1965 Foreningen til Hovedstadens Forskønnelses diplom som anerkendelse af det smukke resultat; to år efter fulgte Københavns Kommunes præmiering af ejendommen, der var udvalgt „blandt kunstneriske løsninger af byggeforetagender i staden København“. Også pressen var begejstrede:

*En æstetisk perle rigere.*⁴²

*Musikhistorisk Museum i æstetisk fuldkommenhed.*⁴³

Musikhistorisk museum i verdensklasse.

... var blot nogle af overskrifterne.

Det var nemlig ikke kun med hensyn til det bygningsmæssige, at Musikhistorisk Museum udmærkede sig – også hvad angik den fysiske præsentation af

Mads Stage: „Reformerte Kirke og Musikhistorisk Museum, Åbenrå, Kbhvn“ (1980). Gengivet med tilladelse fra Agnete Stage.

Mads Stage: "The Reformed Church and The Danish Music Museum, Åbenrå, Copenhagen" (1980). Courtesy of Agnete Stage.

instrumenterne (farvevalg, lyssætning og inventar) og nytænkningen inden for formidlingen af museets emneområder var museet på internationalt niveau – det for sin tid avancerede lydudstyr, som omtaltes i indledningen til denne artikel, var kun et af flere eksempler.⁴⁵

UDSTILLINGEN ÅBNES

Den 24. september 1966 kunne Musikhistorisk Museum endelig slå dørene op til det nye museum. Gæsterne blev modtaget med trompetfanfarer fra vinduerne i præstegårdens øverste etage, og nysgerige københavnere havde taget opstilling langs for-

tovet for at få et glimt af kong Frederik og dronning Ingrid, der med deres tilstedeværelse kastede glans over indvielsen. Ceremonien indledtes af en koncert under medvirken af en række dedikerede musikere samt flere af museets instrumenter, og museets direktør, Henrik Glahn, afsluttede sin åbningstale med følgende ord:

... Et museum er aldrig færdigt – eller bør i hvert fald ikke være det. Vi håber da også, at Musikhistorisk Museum vil udvikle sig og kunne se frem til en levende virksomhed i kommende år, hvor vi dels kan glæde os til at få Universitetets musikvidenskabelige institut som nabo, dels håber, at den gamle tanke om henflytningen af Claudius' musikhistoriske samling i forbindelse med en koncertsal til Musikhistorisk Museums ubebyggede grund ind mod Reformert Kirke kan blive realiseret. Med de tre institutioner side om side vil der være skabt et musikulturelt centrum i København af uforlignelig art.

Som det fremgår af åbningstalen, sluttede planerne for et nyt musikmuseum på ingen måde med indvielsen af Musikhistorisk Museum i Reformert Kirkes tidligere præstegård i efteråret 1966. Allerede flere måneder tidligere havde Henrik Glahn sendt et notat til Kulturministeriet under overskriften „Om Carl Claudius' musikhistoriske Samlings fremtidige placering i Aabenraa nr. 36“.

Den omtalte adresse, Aabenraa 36, var identisk med den gamle præstegårdshave, som nu tilhørte Musikhistorisk Museum. Haven havde i en periode

fungeret som legeplads for børnene i Edel Liisbergs fritidshjem, indtil grunden i 1924 var blevet udlejet til et garageanlæg for at skaffe penge til den franske menigheds trængte økonomi.

Museets ledelse havde haft god tid til at tænke konstruktive tanker i de mange år, der var gået med at vente på flytningen fra Bredgade, og tanken om at overføre Carl Claudius' samling fra villaen på Carit Etlarsvej på Frederiksberg til en beliggenhed i umiddelbar tilknytning til Musikhistorisk Museum var nærliggende; lige siden Claudius' død i 1931 havde museets skiftende direktører nemlig ført tilsyn med samlingen, der sammen med villaen var overgået til staten som testamentarisk gave.

Idéen om at føre de to musikhistoriske samlinger sammen var oplagt, men desværre ikke uden juridiske problemer. Der forelå nemlig en fundats fra 1946

Et kig gennem udstillingen i Reformert Kirkes tidligere præstegård med det pragtfulde gulv i pommersk fyr. De tværgående gulvbrædder markerer skillevæggen mellem de to præsteboliger. Klingende musik fra højttalere skjult bag vægbeklædningen var den store nyskabelse, da udstillingen åbnede i præstegården i 1966. Nu er kun den runde skygge fra højttalerne over dørene tilbage; i dag formidles musikken via CD-afspillere og hovedtelefoner – endnu et lydmedie, som er „på vej ud“.

A view through the exhibition in the former rectory of the Reformed Church with the magnificent floor made of Pomeranian pine. The traversing floor boards indicate the partition between the two residences.

Music sounding from loudspeakers hidden behind the wall lining was the great innovation when the exhibition opened in the rectory in 1966.

Today only the round shadows from the loudspeakers above the doors remain; the music is now presented through CD-players and head sets – another sound medium "on its way out". Photo: Kurt Larsen.

udarbejdet af Musikhistorisk Museums daværende direktør, Godtfred Skjerne, og Undervisningsministeriet, hvoraf det fremgik, at Claudius' samling til enhver tid skulle have plads i villaen på Carit Etlarsvej og ikke måtte flyttes herfra.

Efter genåbningen af museet i 1966 skulle der gå yderligere 11 år, inden det lykkedes de to bestyrelser for museet og Claudius' samling efter forhandlinger med Claudius' efterkommere at nå frem til en ny fundats, der i praksis betød, at de to samlinger i 1977 kunne lægges sammen til ét museum.

MUSIKHISTORISK MUSEUM INDTAGER NABOHUSENE

Med tilførslen af Claudius' omfattende samling for øje havde Kulturministeriet som tidligere nævnt allerede i 1972 overtaget nabohusene Åbenrå 26-30 fra Undervisningsministeriet. I 1975-1976 bevilgede staten projektering, ombygning og istandsættelse af de tre huse med henblik på at indrette dem til museum. Arkitekten på opgaven blev Jørgen Bo, der sammen med arkitekt Vilhelm Wohlert havde stået for restaureringen og indretningen af præstegården nogle år tidligere.

Udvidelsen med husrækken 26-30 betød en fordobling af museets bygningsareal. De oprindelige planer om en tilbygning på grunden Åbenrå 36 blev lagt i skrivebordsskuffen, og man koncentrerede sig om indretningen af de nye lokaler – herunder en koncert- og foredragssal med plads til 85 personer – samt opbygningen af nye permanente udstillinger,

der skulle forene det bedste af de to samlinger med tanke på, hvad de tilsammen kunne belyse.⁴⁶

Den 15. december 1979 kunne museet atter invitere til indvielse, denne gang af et nyt museum under det lange – men ligeværdige – navn *Musikhistorisk Museum og Carl Claudius' Samling*.⁴⁷ Den officielle åbning blev foretaget af kulturminister Niels Mathiasen under overværelse af dronning Ingrid og en lang række af musiklivets prominente personer.

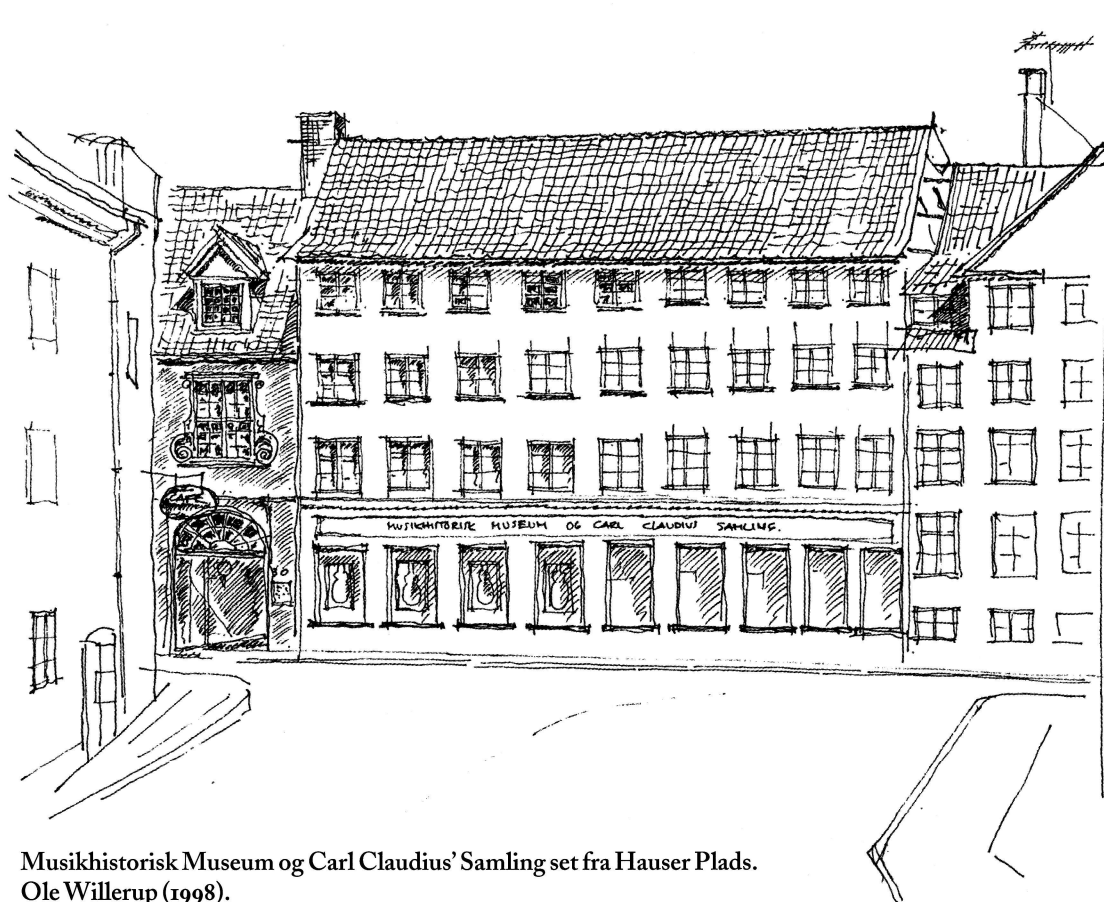
Udvidelsen af museet og nyopsætningen af de permanente udstillinger var yderst vellykket; endnu en gang kunne museets ledelse og bestyrelse glæde sig over den positive modtagelse, museet fik i såvel pressen som blandt publikum.

Musikhistorie med vokseværk skrev Politiken som overskrift på en artikel om museet, som nu bredte sig over fire huse på strøde, hvoraf både præstegården og bygningen Åbenrå 26 er fredede.

--- *Foruden et arkitektonisk kunstgreb, som sammenføjer husene og giver et interessant gangforløb gennem museet, er der tale om en ordning af de prægtige samlinger.*

*Man føler virkelig her at alt er på rette plads, smukt ophængt eller på anden måde stillet til rette, instrumenter elegant båret ud fra baggrunden, så de får netop den tredimensionale virkning, der tilkommer dem. Brugskunst af højeste klasse. Og lige til at snuppe på væggen høretelefonerne, som sender oplysninger og musik.*⁴⁸

Kristeligt Dagblads overskrift lød: *Musikhistorien har fået helt nyt museum. Med tilføjes af 750 instrumenter fra Claudius-samlingen er museet i det indre København nu i verdensklasse.*⁴⁹

Musikhistorisk Museum og Carl Claudius' Samling set fra Hauser Plads.
Ole Willerup (1998).

*The Danish Music Museum and Carl Claudius' Collection seen from the
Hauser Square. Ole Willerup (1998). Courtesy of Ole Willerup.*

Flensborg Avis bragte nyheden under overskriften
*Danmark får musikhistorisk museum af verdensformat,*⁵⁰
og i Jyllands-Posten var budskabet kort og godt:
*Musikhistorie i verdensklasse.*⁵¹

TIDEN EFTER 1979 – NYE BYGGEPROJEKTER OG MULIGE FLYTTEPLANER

Udvidelsen af Musikhistorisk Museum i 1979 gav ro til at koncentrere sig om de daglige formidlingsopgaver og til udarbejdelse af en lang række spændende særudstillinger. Museet manglede dog fortsat at løse problemet med plads til opbevaring af de musikinstrumenter, som ikke indgik i museets permanente udstillinger. Først i 2001 lykkedes det museet at få det økonomiske grundlag for et eksternt magasin på plads takket være en øremærket bevilling fra Kulturministeriet, og i 2004 kunne ca. 2.800 instrumenter endelig overføres fra overfyldte lofter og kældre i Åbenrå 26-34 til et nyindrettet magasin nord for København.⁵²

Men inden da havde den gamle idé om at udnytte den ubebyggede grund Åbenrå 36 til en udvidelse af museet fået fornyet aktualitet. Grundstykket, som Reformert Kirke i 1924 havde udlejet til garageanlæg og senere til autoværksted for at skaffe penge til den franske menigheds slunkne kasse, havde siden 1967 været udlagt som parkeringsplads for kvarterets beboere og erhvervsdrivende med et tilsvarende formål – denne gang at bidrage med lejeindtægter til Musikhistorisk Museums stramme driftsbudget.

Tanken om at udvide museet med en tilbygning på grunden mellem kirken og præstegården skyldtes ikke mindst ønsket om en større koncertsal, der kunne leve op til de akustiske krav, som større ensembler og elektrisk forstærket musik stiller til et koncertlokale, der naturligvis skulle have plads til et større publikum.

Desuden pressede behovet for et udstillingsareal til det 20. århundredes instrumentarium sig på, ligesom man håbede at kunne løse en del af problemet med den manglende magasinplads.

Opgaven med at udarbejde et skitseprojekt for en kommende tilbygning tilfaldt Henning Larsens Tegnestue, som i 1993 kunne fremlægge tegninger og planer for et nyt hus i forlængelse af museets øvrige bygninger. Planen om en udvidelse af museet vandt dog ikke fremme hos de bevilgende myndigheder, og uden sikring af de nødvendige driftsmidler var det svært at interessere de relevante fonde for projektet. Resultatet blev, at planen blev lagt på hylden i venten på bedre tider.

I mellemtiden åbnede der sig et nyt perspektiv – Musikvidenskabeligt Institut og Det Kgl. Danske Musikkonservatorium arbejdede med planer om at flytte til Ørestaden, Københavns nye vækstområde. Museets bestyrelse, hvori sad repræsentanter for begge institutioner, så nu en mulighed for, at den gamle drøm om samarbejde og fysisk nærhed til musikkens uddannelsesinstitutioner kunne føres ud i livet i en fælles bygning i de nye omgivelser.

Drømmen blev kort. Beslutningen om at flytte Danmarks Radio til Ørestaden åbnede for en enestående chance for Musikkonservatoriet, der med en flytning til lokaler i Radiohuset i Rosenørns Allé ville få en unik ramme om såvel undervisning som koncertvirksomhed – et storslået projekt, der blev til virkelighed, da man i september 2008 kunne byde konservatoriets studerende og lærere velkommen til

de nye faciliteter i Vilhelm Lauritzens fredede bygning på Rosenørns Allé. Samtidig blev beslutningen om en udflytning af Musikvidenskabeligt Institut udsendt på ubestemt tid, og dermed var grundlaget for at flytte museet til Ørestaden ikke længere til stede.

Planerne om at bygge på den tomme grund mellem museet og kirken blev nu igen hentet frem af skuffen – denne gang i forbindelse med museets nye formidlingsprojekt til børn og unge, „Det Klingende Museum“, der med stor succes havde kørt som pilotprojekt i skoleåret 2002-2003. Museet udarbejdede med støtte fra det daværende Kulturråd for Børn et prospekt til brug for henvendelse til diverse fonde med det formål at rejse de nødvendige midler til at gennemføre byggeprojektet – men endnu en gang blev museet overhalet af udviklingen. I efteråret 2003 fremkom Kulturarvsstyrelsen med en redegørelse, hvis konklusion pegede på en sammenlægning af Musikhistorisk Museum og Kunstindustrimuseet. På denne baggrund gav det ikke mening at gå videre med planerne om en tilbygning på adressen i Åbenrå.

I begyndelsen af 2004 indledte museet forhandlinger med Nationalmuseet om en sammenlægning

af de to museer med det resultat, at Musikhistorisk Museum og Carl Claudius' Samling pr. 1. januar 2006 blev en del af Nationalmuseet.⁵³ I første omgang fik sammenlægningen af de to museer ingen indflydelse på Musikmuseets fysiske placering; museet har stadig til huse i gaden Åbenrå, men på længere sigt kan det forhold ændre sig.

Med tanke på Musikmuseets ønske om at flytte fra bygningerne i Åbenrå til det tidligere radiohus i Rosenørns Allé kan daværende direktør Henrik Glahns tanker for museets fremtid, som han udtrykte dem ved åbningen i 1966, med nogle få ændringer opdateres til den aktuelle situation:

Et museum er aldrig færdigt – eller bør i hvert fald ikke være det. Vi håber da også, at Musikhistorisk Museum vil udvikle sig og kan se frem til en endnu mere levende virksomhed i kommende år, hvor vi dels kan glæde os til at få Det Kgl. Danske Musikkonservatorium som nabo, dels ser frem til samarbejdet med såvel DKDM som Sjællands Symfoniorkester. Med de tre institutioner side om side vil der være skabt et musikkulturelt centrum i København af uforlignelig art.

The Danish Music Museum and its Houses

In 1965, the Danish Music Museum (founded in 1898) moved from rented premises in the Museum of Art & Design to premises of its own near to Rosenborg Castle and the Round Tower. Seven years earlier, the Music Museum had acquired the former rectory of the French-German Reformed Church with a view to establish a “new” museum in this unique building situated in the street of Aabenraa 32-34.

From 1958 through 1965, the rectory, a listed building, had undergone considerable changes from total decay to the state of a beautifully restored baroque building worthy of laudatory repute.

The rectory – a large symmetrical double house built in 1732 on the site of an earlier rectory that had burned down during the large fire that ravaged Copenhagen in 1728 – was originally built as official residence for the two French priests concurrently serving the French-German Reformed Church next door.

From 1798 onwards, only the apartment nearest to the church was used as housing for the priest and his family, whereas the other half of the house was divided into apartments and let to ordinary citizens, thus securing the French church a certain income.

The last priest to inhabit the rectory moved out in 1948 ten years prior to the takeover of the building by the museum. By 1958, the house had fallen into a very bad condition and it took the museum another five years to raise the money necessary to restore the house and bring it back to its original state.

When the museum finally opened to the public in 1966, the former rectory presented itself as a marvellous home and exhibition site to the hundreds of musical instruments on display. Music filled the rooms from loudspeakers hidden in the walls – the public, the press and professionals alike were delighted.

Less than ten years later, the board of the museum and its director were (again) working hard on fulfilling an old dream that would require further space and money, namely that of bringing together a large collection of

historical instruments and music founded by the Danish collector Carl Claudius (1855-1931) with the museum's own collections.

In order to fulfill this obvious idea, two major obstacles had to be overcome. Firstly, the legal aspect of passing on a significant collection left by Claudius as bequest to the Danish State in 1931 to a private foundation (the Danish Music Museum), secondly, the question of providing the space necessary to include, present and store hundreds of objects in addition to those already held in the museum.

The first obstacle was solved through a combination of good will and wise negotiations. The solution to the second one was found next door. In 1972, the Ministry of Culture had taken over three houses, Aabenraa 26-30, in immediate continuation of the museum in view of providing the facilities for at some point bringing the two instrument collections together.

The houses in question were built in the mid-18th century, they too on the site of the great fire which had swept this part of town in 1728. The three houses had been declared ripe for condemnation in the late 1960's and by 1972, when the ministry took over, only a few apartments were still inhabited.

As opposed to the rectory next door, which was originally meant to house only two French priests including their families and households, the houses Aabenraa 26-30 were tenements built for ordinary people. Most of the apartments were no bigger than 30 square meters, and in the mid-19th century when people were still cramming inside the city walls, the number of people living in these small apartments seemed almost unlimited. One such example is an apartment in Aabenraa 26 which was occupied by a cobbler, his wife, their five children, a lodger and her son – in two small rooms of altogether 30 square meters including a tiny kitchen with an open stove. Water was to be fetched from a well in the back yard. This well and three privies next to it had to be shared with all the other tenants living in crammed apartments in the front, side, and back buildings which in 1855 counted altogether 155 people.

Towards the turn of the century, the population density fell considerably due to a boom of new apartment houses being built outside the city walls.

Already in the first decades of the 20th century, the density grew again as groups of Russian-Jewish refugees and, among others, Swedish immigrants moved into many of the small apartments in this part of Copenhagen. Some apartments served as workshops for carpenters, tailors and other craftsmen, whereas others, typically the apartments in basements, were turned into shops of various kinds.

In the late 1890'ies a certain Mr. Mortensen opened a barber's shop in no. 26 facing the street. Only a few years later he and his wife were able to take over the apartment above the shop. Their daughter Ellen, born 1902, was the last tenant to move out when in 1967 the house had to be abandoned due to condemnation.

In September 1971, the three front houses Aabenraa 26-30 were turned into a rallying ground for the Women's Rights Movement when a group of 30 women from the Women's Lib occupied the buildings which by then had been more or less abandoned since the mid-1960'ies. Simple sleeping and kitchen facilities as well as a café were set up from day one soon to be followed by an office, a pub, a book-café, a center for the exchange of used children's clothes, and other social initiatives for women and children.

Such was the situation from 1971 until the end of 1975 when the Ministry of Culture and the Music Museum had established the grounds necessary for turning the ramshackle houses into a worthy extension of the museum's premises in the rectory. Aabenraa no. 26 was restored to its original state and declared a protected building, while the houses Aabenraa 28-30 underwent considerable changes. In 1979 the museum reopened under the name Musikhistorisk Museum og Carl Claudius' Samling (The Danish Music Museum and the Carl Claudius' Collection), displaying new permanent exhibitions on the enlarged premises.

At the time of writing the Music Museum – which in 2006 joined the Danish National Museum – is once again having visions of changing its premises. Since 2008, the National Museum has conducted negotiations with the Ministry of Culture regarding a possible removal of the Music

Museum from the houses in Aabenraa to the former Broadcasting House – a listed building created by the Danish architect Vilhelm Lauritzen in 1937 – in the neighbouring municipality of Frederiksberg. Hence, if everything works out according to these visions, the Music Museum shall be joining forces with the Royal Danish Academy of Music which is housed in these beautiful and functional settings.

NOTER

- 1 Se forordet til *Meddelelser fra Musikhistorisk Museum og Carl Claudius' Samling VIII* 2000–2002 samt forordet til denne bog.
- 2 Kayser, Kjeld og Poul Strømstad: *Åbenrå 26. Et københavnsk hus og dets beboere gennem to århundreder*, København 1970, s. 9.
- 3 Jf. *Danmarks Kirker*. København. Reformert Kirke, Hefte 15, s. 58.
- 4 Langberg, Harald: „Den reformerte præstegård“, i *Arkitekten* 21, 1964, s. 1–6.
- 5 „Les pasteurs de l'église réf. Franç. de Copenhague, 1685–1856“, i *Bulletin de la société de l'histoire du Protestantisme français*, Paris 1858, s. 30–38.
- 6 Det fremgår ikke af de forhåndenværende kilder, om parret havde andre børn. René Pierre François Mourier blev senere direktør for Asiatic Kompagni (jf. *Dansk Biografisk Leksikon* bd. 10, København 1982).
- 7 Ved sin død i 1831 efterlod Mourier sig i alt seks børn – tre sønner og tre døtre.
- 8 I 1808 kaldtes Jean Monod til Paris som præst. En navnetavle på den renoverede præstegård vidner i dag om, at det var i dette hus, at Adolphe Monod fødtes d. 21. januar 1802. Dette udsagn er dog i strid med det faktum, at pastor Monod allerede i 1798 flyttede fra præstegården. Den på navnepladen omtalte Adolphe var søn af pastor Jean Monod og dennes hustru Louise de Coninck; han blev sidenhen kendt som en navnkundig prædikant og forfatter af opbyggelige skrifter (jf. Louis le Maire's kronik, „Her fødtes Adolphe Monod“ i *Berlingske Aftenavis*, 23.9.1966).
- 9 Jf. *Danmarks Kirker. København. Reformert Kirke*, Hefte 15, s. 94.

- 10 Jean-Antoine Raffard efterfulgte i 1821 J.F. Mourier i præsteembedet, da denne måtte gå af pga. sygdom (jf. slutnote 7).
- 11 I stueetagen i Åbenrå 32 boede på samme tid en ældre enkemand med sin ugifte datter, tre børnebørn og en midaldrende tjenestepige. På de øvrige etager boede i alt fire personer – en enkemand med tre logerende.
- 12 Jf. *Danmarks Kirker. København. Reformert Kirke*, Hefte 15, s. 94.
- 13 Jeg er museets orgelregistrator, organist Ole Olesen, taknemmelig for hans undersøgelse af detaljerne omkring orglerne i kapellet i Reformert Kirkes præstegård.
- 14 Regnskabsbilag 1831–1860, regning fra J. Gregersen 17.3.1855 jf. *Fr.box. Livre de caisse 1843–1867*.
- 15 Reformert Kirkes store orgel stammede fra Københavns Slots kapel og var fremstillet af orgelbygger Lambert Daniel Kastens (?–1744) på bestilling af Frederik IV omkring 1727. I begyndelsen af 1730'erne solgtes orglet videre til Reformert Kirke, da Københavns Slot skulle rives ned for at give plads til det nye Christiansborg Slot. I 1858 var Kastens-orglet imidlertid i så dårlig stand, at kirken indhentede tilbud på en hovedreparation med fornyelse af samtlige piber; reparationen blev ikke realiseret, og i 1877 blev Kastens-orglet kasseret (jf. Mikael Garnæs: *Orgler og organister i Reformert Kirke København*, <http://wl.1331.telia.com/~u133100120/orgel.htm#botzen>).
- 16 Beløbet blev modtaget d. 4.6.1866 jf. *Fr.box. Livre de caisse 1843–1867*.
- 17 Vor Frue Kirke i Skive er en landsbykirke opført i middelalderen.
- 18 Instrumentet er en kombination af et hammerklaver og et lille pipeorgel. Orgelklaveret har museumsnummer „B 2“ og er dermed et af de første instrumenter, som museets direktør, Angul Hammerich, registrerede og indførte i museets accessionsprotokol.

- 19 Jf. Hammerich, Angul: *Musikhistorisk Museum. Beskrivende il-lustreret Katalog*, København 1909, s. 36.
- 20 Hvis det forholder sig sådan, kan vi konkludere, at orgelklaveret sidenhen vendte tilbage til sit oprindelige udgangspunkt i Reformert Kirkes tidligere præstegård, da museet i 1965 flyttede ind i bygningen. Desværre er det i så fald også ensbetydende med, at det omtalte orgelklaver ikke længere er komplet, idet orgeldelen og samtlige tangenter i klaverdelen konstateredes bortkommet i forbindelse med en totalrevision af museets samlinger i 2008.
- 21 Jf. erindringer nedskrevet af Julie Kräyenbühl (1889-1978), barnebarn af pastor Emmanuël Rodolphe Kräyenbühl (1808-1895), venligst udlånt af Rose-Marie Frost-Christensen.
- 22 Fem år senere var kælderetagens beboere udskiftet med undergraveren i Reformert Kirke og hans kone. Stueetagen husede en formuende enkefrue og hendes tjenestepige, og på de to øverste etager boede pastor Nicolet med hustru og søn samt en logerende. I nr. 32 boede man lidt tættere på hinanden; i kælderen boede portneren Peter Poulsen med kone og to børn samt en logerende, og i stueetagen en enkefrue med tjenestepige og to logerende. Derimod var der rigelig plads til skibsmægler Grove og hans familie – hustru og datter – samt en tjenestepige på de to etager ovenover. (Kilde: Folketælling 1906).
- 23 I Folketællingen fra 1925 anføres både Julie Langballe og Edel Liisberg som boende i lejligheden; de betegnes henholdsvis bestyrerinde og forstanderinde af fritidshjemmet.
- 24 Jf. *Danmarks Kirker. København. Reformert Kirke*, Hefte 15, s. 94.
- 25 Mundt, Gerda: *Edel Liisberg. Ungdomsaar og Livsgjerning*, København 1942 (andet oplag), s. 178 ff.
- 26 Jeg har med stor fornøjelse læst og hørt om livet i præstegården og drøftet boligens indretning med pastor J.C.É. Nicolets børnebørn, Verner Nicolet, Rose-Marie Frost-Christensen og Lise Junglov. Samtalerne har taget udgangspunkt i et fotoalbum fra 1923 sammensat af Jean Clémants søn Paul Nicolet i anledning af faderens 25 års jubilæum som præst ved Reformert Kirke samt en beskrivelse af boligforholdene i præstegården fortalt af J.C.É. Nicolet's søn André Nicolet (1909-1983) til barnebarnet Louise Frost-Christensen i forbindelse med en skoleopgave.
- 27 Jf. *Danmarks Kirker. København. Reformert Kirke*, Hefte 15, s. 95.
- 28 Informationer, som vedrører huset Åbenrå 26 og dets beboere indtil 1967, stammer hovedsagelig fra Kjeld Kayzers og Poul Strømstads bog om Åbenrå 26 (se slutnote 2) suppleret med oplysninger hentet i udvalgte folketællinger.

- 29 Der blev aldrig indlagt toilet i lejlighederne, men i 1939 blev de gammeldags lokummer i gården dog erstattet af wc-kummer med træk-og-slip.
- 30 De fleste af de voksne jøder var kommet til Danmark på flugt fra progromerne, der hærgede Rusland i zardømmets slutfase. Jf. Østergaard, Bent: *Indvandrerne danmarks historie*, København 1983, s. 179 ff.
- 31 Jf. <http://kilder.rundetårn.dk/trinitatisogn/1919-1920Trinitatis-Menighedsboernehave.htm>.
- Se endvidere afsnittet om Edel Liisbergs sociale arbejde med udgangspunkt i Reformert Kirkes tidligere præstegård i denne artikel.
- 32 I musikkredse var Hans Frederik Jensen bedst kendt som „Single-Jensen“, eftersom han ofte udsmykkede sine guitarer med ordet „Single“ indlagt i guitarhovedet som en slags signatur.
- 33 I begyndelsen af 1970'erne lå der en pornobutik i stueetagen i Åbenrå 30. Forretningens baglokale fungerede jævnlgt som omklædningsrum for en gruppe transvestitter, som holdt til i transvestitklubben på den anden side af gaden. (Kilde: personlig samtale med tidligere beboere i Kvindehuset: Else Marie Gert Nielsen, Pernille Bronée, Sanne Ipsen, Hanne Wikman og Annette Winther).
- 34 I 1973 blev baghusene Åbenrå 26-30 samt sidehuset Åbenrå 26 revet ned pga. nedstyrtningssfare. Husene havde da stået tomme og ubeboelige i flere år.
- 35 Bagermester Bak var far til sangerinden Vivi Bak, som voksede op i familiens lejlighed oven over butikken.
- 36 Kvinderne havde oprindelig forsøgt at få en aftale i stand med Københavns Universitets byggeadministration om hjælp til løsning af problemet med bl.a. manglende vand og elektricitet samt behovet for en nødtørftig reparation af taget, dog uden held. Men efter Kulturministeriets overtagelse af ejendommene lykkedes det kvinderne at få en midlertidig aftale med ministeriet og Musikhistorisk Museums direktør, Henrik Glahn. Aftalen indebar, at museet påtog sig at afholde udgifterne til nye el-installationer, el-forbrug samt reparation af vinduerne. Kvinderne fik lov til at blive boende – kvit og frit – de fik desuden seks måneders opsigelse og lovning på, at de først behøvede at flytte ud, når håndværkerne rykkede ind. Jf. „Kvindehuset“, *Jordmørpejcen* 1976, s. 21-25, som gengivet på www.kvinfo.dk/kilde287.
- 37 Det har desværre ikke været muligt at lokalisere brevet fra Henrik Glahn til Erik Zahle i Kunstindustrimuseets arkiver.
- 38 Jf. brev i Musikmuseets korrespondence.
- 39 Som bibliotekar på Kunstindustrimuseet fra 1926-1931 og som direktør samme sted fra 1949-1966 havde Erik Zahle (1898-1969) et per-

sonligt kendskab til alle Musikhistorisk Museums hidtidige direktører fra Angul Hammerich (1848-1931) til Godtfred Skjerne (1880-1955) og Henrik Glahn (1919-2006).

40 *Politiken* 22. marts 1963.

41 *Berlingske Aftenavis* 3. april 1963.

42 Avisartikel signeret „Toby“ uden kildeangivelse.

43 *Aktuelt* 24.9.1966.

44 *Göteborg-Postens Lördagsbilaga* 3.12.1966.

45 Jf. Mette Müllers redegørelse for museets historie og principperne bag det nye museum i artiklen „Musikhistorisk Museum – folkeoplysende institution eller raritetskabinet“ i *Dansk Musiktidsskrift*, 1965, nr. 8, s. 249-254.

46 Carl Claudius og hans „musikhistoriske samling“ er nærmere beskrevet i *Meddelelser fra Musikhistorisk Museum og Carl Claudius' Samling 1980/1981*, København 1982, s. 5-24.

47 En meget stor del af æren for nyopstillingen tilfalder Musikhistorisk Museums daværende inspektør, Mette Müller, der i 1980 udnævntes til Henrik Glahns efterfølger som direktør for museet – en stilling, som Glahn havde varetaget sideløbende med sit arbejde som professor på Musikvidenskabeligt Institut, men som efter udvidelsen krævede direktørens fulde opmærksomhed.

48 Henrik Sten Møller i *Politiken* 11.12.1979.

49 *Kristeligt Dagblad* 15.12.1979.

50 *Flensborg Avis* 18.12.1979.

51 *Jyllands-Posten* 21.12.1979.

52 Se også Ture Bergstrøms artikel: „Musikhistorisk Museums nye fjernmagasin“ i *Meddelelser fra Musikhistorisk Museum og Carl Claudius' Samling IX 2003-2004*, s. 18-22.

53 Se også Lisbet Torps artikel „Musik skal der til!“ i *Nationalmuseets NYT III* (red. Bodil Bundgaard Rasmussen), s. 4-9.